
TEKSTY DEDYKOWANE
PROFESOROWI ZDZISŁAWOWI CHMIELEWSKIEMU

ADAM MAKOWSKI

ORCID: 0000-0003-0137-5018

Uniwersytet Szczeciński

adam.makowski@usz.edu.pl

Profesor Zdzisław Chmielewski. 80 lat życia i ponad 55 lat pracy naukowej

Jak każda powstająca od podstaw społeczność, tak i nowo rodzące się po II wojnie światowej polskie społeczeństwo Szczecina i Pomorza Zachodniego potrzebowało swoich humanistów, ludzi światłych, utalentowanych, wszechstronnie uzdolnionych, posiadających rozległą wiedzę. A tych w pierwszym powojennym pokoleniu była tu zaledwie garstka, skupiona wokół miejscowego archiwum, biblioteki, muzeum, Polskiego Towarzystwa Historycznego, Szczecińskiego Towarzystwa Naukowego. W 1966 roku dołączył do nich Zdzisław Chmielewski, młody absolwent archiwistyki Uniwersytetu im. Mikołaja Kopernika w Toruniu.

Prof. zw. dr hab. Zdzisław Chmielewski urodził się 4 października 1942 roku w leżącej 3 kilometry od Brześcia Kujawskiego miejscowości Falborz. Wybór studiów historycznych na toruńskim uniwersytecie w dużej mierze naznaczył Jego przyszłość. Tam pod okiem prof. Andrzeja Tomczaka, polskiego archiwisty o europejskim wymiarze, a wcześniej żołnierza Armii Krajowej, poznawał warsztat badawczy i etyczny naukowca.

Po studiach wybrał Szczecin i pracę w najważniejszej wówczas instytucji humanistycznej w tym mieście – Wojewódzkim Archiwum Państwowym. W ciągu ponad 20 lat przeszedł tam drogę od kierownika Pracowni Naukowej, przez Dział Udostępniania i Informacji Naukowej, aż po funkcję wicedyrektora placówki.

Dość szybko wyszedł z roli jedynie pracownika archiwum, stając się coraz ważniejszą postacią szczecińskiego środowiska humanistycznego. W 1975 roku,

pod okiem prof. Tomczaka, w UMK, uzyskał stopień doktora na podstawie rozprawy poświęconej kancelarii miejskiej na Ziemiach Zachodnich i Północnych w pierwszym powojennym pięcioleciu¹. Tam też, 10 lat później, przeprowadzono kolokwium habilitacyjne Zdzisława Chmielewskiego. Będąca jego podstawą monografia omawiająca procesy aktotwórcze w kancelariach miejskich² została uznana za jedno z ważniejszych osiągnięć powojennej polskiej teorii archiwalnej.

Po latach starań w 1985 roku w Szczecinie powstał uniwersytet z ważną pozycją historii. Nowa uczelnia szybko przyciągnęła znanego już w Polsce teoretyka archiwistyki. Przechodząc na uniwersytet w 1988 roku, Zdzisław Chmielewski otworzył nowy rozdział swojego życia, początkowo zostając kierownikiem Zakładu Nauk Pomocniczych Historii w Instytucie Historii, a w 1990 roku obejmując funkcję dziekana Wydziału Humanistycznego. W wyniku dalszych intensywnych prac badawczych opublikował kolejną monografię zwracającą uwagę na pozakancelaryjne uwarunkowania procesu aktotwórczego, stanowiącą kamień milowy polskiej teorii archiwalnej³. W 1995 roku na jej podstawie uzyskał tytuł naukowy profesora.

Pozycja naukowa i talenty organizacyjne wykazane na stanowisku dziekana spowodowały, że w 1996 roku ówczesny rektor prof. Hubert Bronk powierzył mu funkcję prorektora uniwersytetu ds. kształcenia. Społeczność akademicka na tyle wysoko oceniła tę trzyletnią kadencję, że w 1999 roku powierzyła Zdzisławowi Chmielewskiemu godność Rektora Uniwersytetu Szczecińskiego. Kolejne dwie kadencje (1999–2005) to okres niezwykle intensywnego rozwoju szczecińskiej Alma Mater.

Uczelnia wzmacniała się kadrowo, uruchamiano kolejne kierunki studiów, lawinowo wzrastała liczba studentów (rekordowe wówczas 35 tys.), rozwijała się baza materialna. Wydział Humanistyczny zyskał nową siedzibę, biolodzy – wyremontowany z funduszy Unii Europejskiej pałac w Małkocinie, a papież Jan Paweł II patronował powstaniu Wydziału Teologicznego. Dzięki wzrostowi statusu naukowego, uzyskiwaniu kolejnych uprawnień habilitacyjnych i doktorskich w 2001 roku Uniwersytet Szczeciński otrzymał kategorię A, co stawiało go

¹ Zdzisław Chmielewski, *Kancelaria miejska na Ziemiach Zachodnich i Północnych w latach 1945–1950* (Szczecin: Wojewódzkie Archiwum Państwowe, 1982).

² Zdzisław Chmielewski, *Procesy aktotwórcze w polskich urzędach miejskich w latach 1918–1939* (Szczecin: Wojewódzkie Archiwum Państwowe, 1983).

³ Zdzisław Chmielewski, *Pozakancelaryjne uwarunkowania procesu aktotwórczego w urzędach administracji 1807–1980* (Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 1992).

w jednym szeregu z najważniejszymi uczelniami w Polsce. Spektakularnymi potwierdzeniami tych awansów były głośne doktoraty honorowe nadane między innymi: Jerzemu Giedroyciowi, Leszkowi Kołakowskiemu, Hansowi-Dietrichowi Genscherowi, Gerardowi Labudzie czy Chrisowi Pattenowi.

Uniwersytet Szczeciński stawał się jedną z najważniejszych instytucji Szczecina i Pomorza Zachodniego. Nie mogło więc dziwić, że w 2004 roku, w pierwszych wyborach do Parlamentu Europejskiego po wejściu Polski do Unii Europejskiej, mieszkańcy województw zachodniopomorskiego i lubuskiego obdarzyli zaufaniem Rektora Zdzisława Chmielewskiego. We wspomnianych wyborach uzyskał on najlepszy wynik w okręgu – ponad 40 tys. głosów.

Przez rok Zdzisław Chmielewski łączył funkcje rektorską i poselską, później, do 2009 roku, koncentrował się na tej drugiej. W Brukseli i Strasburgu wchodził w skład Komisji Przemysłu, Badań Naukowych i Energii oraz Rybołówstwa. Tę drugą upodobał sobie w szczególności, angażując się w kreowanie prawa europejskiego w tym zakresie oraz inspirowanie polskich i europejskich badań naukowych. Często organizował wizyty młodzieży szkolnej i studenckiej, naukowców, samorządowców i rybaków w murach parlamentu.

Przez cały okres pełnienia funkcji publicznych Profesor kontynuował swoją aktywność naukową – publikował, uczestniczył i organizował konferencje naukowe, wykładał. Zajmował się archiwistyką, historią najnowszą Pomorza Zachodniego, a po zakończeniu misji parlamentarnej poszerzył swoje dotychczasowe spektrum badawcze o problematykę europejską. Jej sprzężenie z ukochaną archiwistyką zaowocowało dwiema najnowszymi monografiami poświęconymi najważniejszym problemom XX-wiecznej archiwistki europejskiej⁴.

Profesor Zdzisław Chmielewski to z pewnością postać nietuzinkowa. Przez ponad pół wieku odciskał swój ślad na szczecińskim środowisku naukowym, humanistycznym, a po części także na europejskiej polityce. Istotnie przyczynił się do rozwoju Uniwersytetu Szczecińskiego. Stworzył podstawy polskiej teorii archiwalnej i usystematyzował jej europejski wymiar. Przyczynił się do lepszego poznania najnowszych dziejów Pomorza Zachodniego, jego miast, funkcjonowania społeczności lokalnych. Dziś na jego dorobek badawczy i wychowawczy składa się

⁴ Zdzisław Chmielewski, *Problemy archiwistyki podzielonej Europy: selekcja i opracowanie dokumentacji 1918–1991* (Warszawa: Naczelna Dyrekcja Archiwów Państwowych, 2017) oraz tenże, *Z archiwistyką po Europie w XX wieku* (Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2017).

ponad 160 publikacji, w tym 17 książek, wypromowanie ponad 100 magistrów, trzech doktorów, wśród których już dwoje odebrało szlify profesorskie. Stosunek uczniów i współpracowników do Mistrza oddają dwie księgi pamiątkowe zawierające między innymi pełen przegląd jego dorobku naukowego⁵.

Cytowanie

Adam Makowski, „Profesor Zdzisław Chmielewski. 80 lat życia i ponad 55 lat pracy naukowej”, *Przegląd Zachodniopomorski* 37 (2022), 66: 9–12, DOI: 10.18275/pz.2022.37-01.

⁵ Radosław Gaziński, Agnieszka Gut, red., *Historia lux veritatis. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Zdzisławowi Chmielewskiemu z okazji 60. rocznicy urodzin* (Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2002); Radosław Gaziński, Adam Makowski, red., *Tantum possumus, quantum scimus. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Zdzisławowi Chmielewskiemu w siedemdziesiątą rocznicę urodzin* (Szczecin: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Szczecińskiego, 2012).